

MIGUEL BATLLORI, S. I.: *La vida alternante de Baltasar Gracián*. Roma 1949. 48 pàgs. («Archivum Historicum Societatis Iesu», XVIII). — *La preparación de Gracián, escritor (1601-1635)*. [Caracas] 1951. 48 pàgs. («Revista Nacional de Cultura», núm. 85.)

L'interès renovellat que darrerament hom ha mostrat per Baltasar Gracián procedeix, d'una banda, de les investigacions sobre el caràcter del conceptisme, i de l'altra, dels problemes que ofereix la personalitat del mateix Gracián. En *La vida alternante de Baltasar Gracián* i *La preparación de Gracián, escritor (1601-1635)* el P. Batllori ens proporciona per primera vegada una quantitat considerable d'informacions sobre tots dos aspectes. Malgrat les investigacions de crítics més recents, és encara la interpretació costeriana de la figura de Gracián la que més influeix sobre les nostres opinions actuals: «jesuïta inquieto y descontento, perseguido por sus superiores y deseoso de pasarse a otra orden». El P. Batllori ha dut a terme una plena investigació dels documents referents a Gracián conservats a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid, a l'Academia de la Historia, a l'Arxiu General del Regne de València i als Arxius jesuïtes de Barcelona i de Roma. Quaranta-quatre d'aquests documents són publicats a l'Apèndix de la *Vida alternante*, entre els quals apareixen les necrologies de dos membres de l'Orde degudes a Gracián, dels anys 1620 i 1624. L'efecte d'aquesta nova aportació és de fer ressortir amb més claredat alguns dels aspectes més discutits de la vida de Gracián — la seva parentela, la seva formació abans del 1636, la seva posició difícilíssima com a aragonès entre valencians i la crisi del *Criticón*.

La puresa de sang dels pares de Gracián sembla indiscutible. Les referències al llinatge de Gracián en el *Llibre de Proves*, tot i no assenyalar la menor taca de judaïsme, excedeixen el procediment usual que exigien les investigacions de primers del segle XVII. Però, una vegada fetes aquestes investigacions, sembla que no es va tornar a desenterrar l'assumpte, com va passar en el cas d'algun altre jesuïta, el llinatge del qual donà lloc a sospites després del seu ingrés a l'Orde.

Del punt de vista literari, els materials més alligadoradors es troben en *La Preparación...*, versió augmentada de les primeres pàgines de la *Vida alternante*, en el qual estudi es planteja el problema de les lectures de Gracián i de la seva formació cultural abans de la seva estada a Osca. El P. Batllori parla de la influència d'alguns dels seus primers preceptors — notablement del P. Albert, català, «de quien pudo aprender a ensamblar la elucubración filosófica en el espíritu 'crítico' del tiempo, en su doble sentido de barroco rebuscamiento maravilloso y de humanística curiosidad arqueológica». No és difícil d'adonar-se com l'esquema de l'*Agudeza* s'ha pogut formar dins l'ànima de Gracián, sota la influència d'oradors barrocs com el P. Albert i el P. Fenoll, examinador seu a Saragossa el 1627, i expositor d'un llibre d'emblemes contemporari, l'*Isagoge in totam Scripturam*, de Lluís de Tena (Barcelona 1620).

Immediatament després de la seva tercera provació el 1631, Gracián fou nomenat «profesor de teología moral» (és a dir, de casuística, i no de filosofia escolàstica), posició, com assenyala el P. Batllori, molt relacionada amb el caràcter de la seva obra de maduresa, que «es más obra de un moralista, que de un metafísico puro». L'esdeveniment decisiu d'aquesta primera època, i el que ens dóna més a pensar, és l'adquisició per la biblioteca del Col·legi de Gandia d'una col·lecció de «praeclara recentiorum volumina», per valor de

40 ducats. Vistes les predileccions del P. Albert, rector de Gandia en aquella època, és fàcil d'imaginar que entre aquesta col·lecció es devien trobar llibres dels quals Gracián s'hauria servit més tard com a materials per a l'*Agudeza* i altres obres. Els fets són prou eloqüents. El 1635, la compra de llibres; el 1636, el contacte amb la biblioteca de Lastanosa a Osca, que va consolidar els primers estudis; el 1637, la publicació de l'*Héroe*.

Alguns dels documents publicats pel P. Batllori indiquen la posició particular de Gracián com a aragonès, i el caràcter de les rivalitats que existien aleshores entre els quatre regnes de la confederació catalano-aragonesa. Els detalls sobre la vida de Gracián a Tarragona i a València que ens dona el P. Batllori estan en contradicció absoluta amb la idea convencional de Gracián com a «aragonès impetuós i fora de lloc». Gran part de la tensió que experimentà Gracián en aquests dos collegis resultà de la desproporció considerable que existia entre els representants dels quatre regnes, entre els quals els mateixos aragonesos es trobaven sempre en minoria. Potser com a resultat de la seva amistat amb el P. Pons, de Tarragona, un dels pocs amics realment fidels que va tenir, Gracián, fins i tot durant la guerra de Catalunya, va estimar més els catalans del Principat que no els valencians.

Una de les grans virtuts que té l'estudi del P. Batllori és l'amplitud amb què descriu el fons jesuïta. Això es veu ben clarament en la relació de la crisi del *Criticón*. Mentre que la majoria dels crítics moderns han exagerat les proporcions d'aquest episodi, Batllori assenyala el fet que la crisi no va durar més de tres mesos (des de mitjans de gener fins a mitjans d'abril de 1658), que Gracián va ésser restituit al càrrec pel mateix Provincial que el va condemnar, i que, lluny de quedar abaltit, Gracián va tornar immediatament a la seva «predicació fructuosa» a les missions, amb gran sorpresa del Pare General de l'Orde, que no acabava d'entendre un canvi tan sobtat.

Aquests estudis, obra d'un eminent jesuïta contemporani, són tribut adequadíssim a la d'un predecessor espiritual, «el escritor más universal, más agudo y más trascendente que ha dado la Compañía de Jesús a la literatura en su Siglo de Oro».

Arthur TERRY

ALONSO ZAMORA VICENTE: *Las «sonatas» de Ramón del Valle-Inclán*. Contribución al estudio de la prosa modernista. Buenos Aires, Instituto de Filología Románica, 1951. 278 + (2) págs. («Colección de Estudios Estilísticos», IV.)

En esta misma revista (II, págs. 286-287) he dado noticia de otro libro del Sr. Zamora Vicente, *De Garcilaso a Valle-Inclán*. El último de los ensayos contenidos en él nos sirve de partida para considerar la obra de hoy. En efecto, *El modernismo en la «Sonata de Primavera»* es el germen de *Las «Sonatas» de Ramón del Valle-Inclán*; ahora con mayor proyección y más demoradamente, pero sin olvidar el hilo antiguo.

El libro queda abierto por una introducción a la novela contemporánea. Habría que hablar de coincidencia en el espíritu, más que en el tiempo: el año 1902 ve aparecer *Amor y Pedagogía*, *La Voluntad*, *Camino de perfección*, *Sonata de Otoño*, obras que impiden — para siempre — los caminos trillados hasta allí. Pero junto a toda la problemática de Unamuno, Azorín o Baroja, Valle-Inclán intenta su aventura con otras preocupaciones: sus ascendientes